

החזיק בשטר, נקנה השטר ללוקח בכל מקום שהוא אגב השדה.

וזו היא ששנינו: (3) נכסים שאין להן אחריות – מטלטלין, נקנין עב, אגב, נכסים שיש להן אחריות – קרקעות, בכסף ושטר וחזקה, אגב קניית הקרקע, בכסף או בשטר או בחזקה, נקנים גם המטלטלין ללוקח. (4)

וכן בנידון דידן – כאשר החזיק הלוקח בקרקע נקנה השטר אגב הקרקע.

עד כאן דברי רב חייא בר אבין בשם רב הונא, ומכאן מקשה הגמרא על דברי רב אשי שאמר: מילי במילי לא מיקנין.

קא סלקא דעתין: השטר נקנה לקונה במילי בעלמא, שנתרצה המוכר להקנות ללוקח, אף על פי שלא בא השטר לידו.

טו-ב ומותר לעדים לכתוב למוכר שטר שכתוב בו "שדי מכורה לך", אף לפני שהלוקח החזיק בקרקע.

כאותה ששנינו: (1) כותבין שטר למוכר, אף על פי שאין לוקח עמו,

ואף על פי שנראה הדבר כשקר, שהרי עדיין לא נמכרה השדה, מכל מקום מותר לכתוב למוכר שטר זה, היות ואין כאן הפסד לשום אדם אלא למוכר עצמו, – אם יאבד השטר וימצאנו הלוקח ויטען שהוא כבר קנה את השדה מן המוכר, ואם הוא לא חושש לכך, אין אנו צריכים לחשוש עבורו ולמנוע כתיבת שטר זה. (2)

ובאופן זה, שקדם המוכר וכתב את השטר לפני שקנה הלוקח את השדה בחזקה, כיון שהחזיק זה, הלוקח, בקרקע, אף על פי שלא

1. לקמן קסו ב.

2. רשב"ם. ורש"י [קידושין כו א] כתב: ולא אמרינן "שטר מוקדם" הוא, כיון דקנו מיניה מהשתא. אי נמי כאביי דאמר [בבא מציעא יג א] עדין בחתומיו זכין לו. וראה כאן ברשב"א.

3. קידושין כו א.

4. רשב"ם. [לשון רשב"ם משמע שגדר "קניין אגב" הוא שפעולת הקניין שעושים בקרקע, מועילה גם למטלטלין וכן משמע מלשון רש"י קידושין ז א ובבא מציעא מז א, ראה ב"ברכת אברהם" קידושין כו א שהביא חקירת האחרונים בזה, ויש אומרים שחלות קנין הקרקע היא הקונה את המטלטלין. וב"אמרי בנימין" כתב דהא גופא הוי הפלוגתא בין המקשין לבין

התנאי בלא הסכמתו של המקדש. וראה מה שכתב בזה ב"אור שמח" (מכירה ו טז). וב"חזון איש" (אבן העזר נג ג) דייק מדברי הרא"ש בסוגיין דבתנאי דעל מנת אפשר לקיים התנאי בעל כרחו של נותן, אף שחזר בו מהמעשה, ודלא כדעת בעל העיטור.]

ובריטב"א בסוגיא דידן [ד"ה על מנת] כתב שהתנאי היה לטובת הנותן.

ג. כתב הריטב"א: חזרת השטר צריכה להיות בפירוש בין בפני [ה]עדים בין בפני אחרים דומיא דמבטל שליח, ומכיון שחזר בו בשטר ממילא בטלה המתנה ואין צריך לחזור בה בפירוש.

ורבינו יונה כתב: החידוש בהלכה זו הוא, שאין אומרים שמא ישוב ויתרצה לכתוב את השטר ותתקיים המתנה למפרע, אלא כיון שחזר בו ומחה בידם התבטלה שליחותם, ורשאי הוא לאכול את פירות השדה.

בעלמא שנתרצה המוכר להקנות, אלא מעשה גדול הוא כשאר קניינים, שהרי עניין קניין זה נלמד מן המקראות, ואינו סברא ואומדנא בעלמא שרצון המוכר להקנות לו את השטר בלא מעשה קנין.

ומוכיחה הגמרא⁽⁷⁾ "קנין אגב", הוא מעשה קניין שכוחו גדול דהא לענין מטבע קיימא לן בבבא מציעא [מו א] דלא ניקני בקניין חליפין, אי אפשר לקנות מטבע במה שנתנו חפץ כנגדו בחליפין.

ומאידך, בקנין אגב ארעא ניקני מטבע.

שומר שמסר את הפקדון שהופקד בידו

ואם ב"מילי בעלמא" נקנה השטר,⁽⁵⁾ כל שכן שיש לומר: שטר נקנה על ידי "מילי" הכתובים בשטר.

ותיקשי לרב אשי האומר: אין קונים שטר על ידי "מילי" הכתובים בשטר, מדברי רב הונא⁽⁶⁾ האומר: קונים שטר על ידי "מילי בעלמא" ?!

בקידושין כו א למדו שמטלטלין נקנין אגב קרקע ממה שנאמר [דברי הימים ב כא ג]: "ויתן להם אביהם מתנות רבות לכסף ולזהב ולמגדנות עם ערי מצורות ביהודה".

ומשנינן: אגב שאני, "קנין אגב" אינו ריצוי

התרצן].

5. מבואר כאן שהקנאת שטר הראייה על המתנה נחשבת הקנאת "מילי", ויש לשאול: בשלמא לביאור רבינו יונה [ראה לעיל עמוד א הערה 3] שטר נחשב "מילי" ואין כאן הקנאת ממון ממש, כי ראייה הוא נותן לו ולא את עצם הנייר לצור על פי צלוחיתו.

אבל לשיטת תוספות והרא"ש ששטר נחשב "מילי" רק כאשר אין השטר כתוב על שמו של המקבל, הרי כאן נכתב השטר על שם המקבל, ומדוע נחשב הוא כ"מילי" ?!

ויש לומר: קא סלקא אדעתין: קנין "אגב" קניין גרוע הוא, ואם בקניין גרוע זה נקנה שעבוד השטר, אף על פי שהוא כתוב על שמו, אם כן יש להוכיח מכאן שבקלות מאד אפשר להקנות שיעבוד, ומסתבר שאף אם אין השטר כתוב על שמו יוכל להקנות את השיעבוד שבו בכתיבה בלא מסירה, כמו שמצאנו ששיעבוד נקנה ב"אגב" בלא מסירה — תוספות. וראה מה שכתב ב"אילת השחר" לפי שיטת הרשב"ם.

והרשב"א כתב: לא סגי במסירה בעלמא אלא

בשטר שנכתב מתחילה לצורך המקבל. כי אז עם כתיבתו זכה המקבל בשעבוד ובכל מה שכתוב בו, אבל הכא שהשטר נכתב מתחילה לצורך המוכר, הרי זה כשטרות דעלמא ואינם נקנים למלוה וללוקח אלא כדרך שמקנים אותיות דעלמא.

6. ראה ביצה ט א שהקשו מדברי רב על דברי רב חנן וכתבו התוספות: אף על גב דרב היה אמורא, מכל מקום פריך שפיר, כיון דרב גידל היה בדורו וראש ישיבה לישראל חוץ משמואל אין סברא דרב חנן פליג עליה.

ובבבא מציעא מו ב הקשו מדברי רב ולוי על רב נחמן וכתבו התוספות: מסתמא לא יחלוק רב נחמן על רב ולוי שהיו קדמונים [וראה עוד מה שכתב רש"י בבא קמא לג ב ד"ה הא נמי רבה אמרה].

7. ראה ב"אילת השחר" שהוכחח הגמרא היא ממה שאין מטבע נקנה בחליפין היות והוא נחשב כדבר שאין גופו ממון.

לשליח ונאבד הפקדון בדרך, חייב השומר באחריות הפקדון; לפיכך, אין השומר מחוייב למסור את הפקדון לשלוחו של המפקיד, שמא יאבד הפקדון, והשומר יפסיד.

אם הקנה המפקיד את הפקדון לשליח ונתן לו "הרשאה" לתבוע עבורו את הפקדון, יכול השומר למסור את הפקדון ביד השליח, ואם אבד הפקדון, אין השומר נושא באחריותו. (8)

כי הא, כמעשה שהיה, דרב פפא הווי ליה תריסר אלפי זוזי שהיו מופקדים (9) בבי חוזאי [שם מקום].

אקניניהו ניהליה, רב פפא הקנה את פקדונו, לרב שמואל בר אבא, בקנין אנכ אסיפא דביתיה, מפתן ביתו, (10) כדי שילך לגבות את החוב מבי חוזאי.

הלך רב שמואל בר אבא ולקח את הפקדון שהיה בי חוזאי, וכי אתא, כשחזר רב שמואל בר אבא, שמח רב פפא על המעות

ונפק רב פפא לאפיה, לקראתו, עד מקום שנקרא תווד. (11)

שנינו במשנה: המוכר את הספינה, מכר את התורן כו', אבל לא מכר לא את העבדים ולא את המרצופין ולא את האנתיקי, ובזמן שאמר לו: היא וכל מה שבתוכה הרי כולן מכורין.

ודנה הגמרא: מאי אנתיקי ששנינו?

אמר, פירש, רב פפא "אנתיקי" היינו עיסקא דבגוזה, פרקמטיא הנמצאת בתוך הספינה, (12) שאינה נכללת במכירת הספינה, אלא אם כן אמר לו: ספינתי מכורה לך, היא וכל מה שבתוכה.

מתניתין:

א. אין מעבירים קרון [עגלה] ממקום למקום אלא על ידי בעלי חיים שימשכו אותם: הדרך היא למשוך קרון על ידי פרדות. (13)

8. גדר "הרשאה" נתפרש בכבא קמא ע א ראה שם.

9. כך פירש רש"י בכבא מציעא מו א וכך הבינו תוספות בסוגיין. ובכבא קמא קד ב איתא דרב פפא הווי מסיק תריסר אלפי זוזי בי חוזאי. משמע שבבי חוזאי היה לו מלוה ולא פקדון, ראה מה שכתבו בזה התוספות.

10. א. רשב"ם. ובכבא קמא קד ב כתב רש"י: מפתן ביתו דמחובר לקרקע הוא וכקרקע הוא, כך שמעתי. לישנא אחרינא סיפא דביתיה — סוף בית הקנה לו זוית אחת.

ב. כתב הרשב"ם [לקמן קנ ב]: רב פפא הקנה לו בסודר קרקע כניסת ביתו ואגבו הקנה לו את

המעות בתורת הרשאה המפורשת בכבא קמא [ע א] אי נמי הלך והחזיק הקרקע.

11. ממה שיצא רב פפא לקראתו, למדנו שהוא הביא לו את מעותיו; וממה שרב שמואל הביא את המעות, למדנו שמעות נקנות בקנין אגב, שאם לא כן מדוע מסרו לו את המעות.

12. לקמן עח ב כתב הרשב"ם שני פירושים אם גם הפרקמטיא שמחוץ לספינה מכונה "אנתיקי" ראה מה שנכתב שם בהערה 3.

13. א. בפירוש רבינו גרשום כתוב: דרך פרדות למשוך בקרון. משמע שזהו יעודם של הפרדות. ב. בפירוש המשניות להרמב"ם הובא עוד

ב. כאשר רוצים לחרוש בשני שוורים כאחד, מחברים אותם על ידי עול אחד, עול זה נקרא "צמד".

ג. כתב הרמב"ם [מכירה כו ח]: זה עיקר גדול, בכל משא ומתן הולכין אחר לשון בני אדם באותו המקום ואחר המנהג, אבל מקום שאין ידוע בו מנהג ולא שמות מיוחדין, אלא יש קורין כך ויש קורין כך, עושים כמו שפירשו חכמים.

א. אדם שמכר לחבירו את הקרון [עגלה],⁽¹⁴⁾ לא מכר עמו את הפרדות שימשכו את הקרון.

ואף על פי שדרך פרדות למשוך בקרון, מכל

מקום היות ואין הפרדות אדוקות וקשורות לקרון בשעת המכירה, כדמפרש בגמרא, אין הפרדות נמכרות עם הקרון.

ב. וכן כשמכר לחבירו את הפרדות, ואמר לו: פרדות אני מוכר לך, לא מכר לו את הקרון עמה.⁽¹⁵⁾

ג. אדם שמכר לחבירו את הצמד⁽¹⁶⁾, ואמר לו: צמד אני מוכר לך, לא מכר עמו את הבקר.

ד. וכן אם מכר לחבירו את הבקר,⁽¹⁷⁾ ואמר לו: בקר אני מוכר לך, לא מכר לו את הצמד, ואף על פי שהחורש בבקר צריך "צמד" כדי לחבר את השוורים יחד, אין

פירוש: פרדות הם עצים שמושכין את הקרון.

14. בפשוטו מדובר שמכר לו קרון סתם ואמר לו: קרון אני מוכר לך, ולא הצביע על קרון מסויים, ואף על פי כן אינו נותן לו פרדות עם הקרון.

15. להלן במשנה, נחלקו רבי יהודה וחכמים בדין צמד ובקר אם ה"דמים מודיעים", כלומר, כשאמר לו צמד אני מוכר לך, אם מה שהלוקח שילם מעות בערך של בקר, מודיע לנו שאכן המקח היה על הבקר ולא על רק הצמד.

וכתב בנמוקי יוסף: בהא [לענין קרון ופרדות] מודה רבי יהודה, משום דלעולם אין קרון ופרדות נקראין בשם אחד, וכן כתב רבינו יונה. אבל הריטב"א כתב: עיקרם של דברים, רבי יהודה אכולה מתניתין קאי, ואפילו אקרון ופרדות, אלא דשבקינהו לרבנן לסיומי דבריהם. וכן נוטה הראב"ד בשיטה מקובצת.

16. א. הוא העול וכלי העגלה והעגלה

עצמה המחברים ומצמידים את השוורים יחד – רשב"ם [רבינו גרשום והרמב"ם והמאירי הזכירו רק את העול שמעמידים בו את השוורים].

ב. כתב הרמב"ם [מכירה כז ב ג]: המוכר את הקרון לא מכר את הפרדות... מכר את הצמד לא מכר את הבקר. המוכר את העול מכר את הפרה, מכר את הפרה לא מכר את העול, מכר את העגלה מכר את הבקר, מכר את הבקר לא מכר את העגלה.

וכתב ב"כסף משנה": אפשר שחילוף צורת קרון ופרדות מצורת עגלת הבקר מחייבת כן [את חילוף הדין], ועול וצמד אינם דבר אחד שהרי בפרק יד מכלים משנה ד שנינו בצורת כלי העגלה העול והקטרב, ואפשר דצמד היינו קטרב. וראה מה שכתב הסמ"ע [תכ יא] בכיבוד דברי הרמב"ם.

17. יש לעיין: האם אכן "בקר" אמר לו, וסתם בקר משמע שני שוורים, או שמא שני שוורים אמר לו, והיינו "בקר" דמתניתין.

הצמד בכלל מכירת הבקר. (18)

רבי יהודה אומר: לא בכל מקרה הבקר אינו בכלל מכירת הצמד, ולפעמים, כאשר מכר לו "צמד" הרי הבקר נמכר עמו, והדמים [המעות] שנתן הלוקח מודיעין, למה היתה כוונתו.

כיצד? אם אמר לו הלוקח: מכור לי צימדך במאתים זוז, (19) והרי הדבר ידוע שאין הצמד נמכר במאתים זוז, ובודאי שכאשר אמר הלוקח "צמד", כוונתו היתה — בקר שמחברים בצמד.

ואף המוכר, הסכים למכור לו בקר עם צמד, כי אם היתה כוונתו לצמד בלבד, מוטל היה עליו לומר ללוקח: אין אני מוכר לך צמד עם בקר, אלא צמד בלבד אני מוכר לך, וכיון ששתק המוכר ולא פירש, אנו אומרים: בודאי הסכים המוכר למכור את הכל. במקרה זה הדמים מודיעים שאף על פי שלא

אמר אלא צמד, מכל מקום הבקר בכלל המכר.

ואם לא הסכימו ביניהם את המחיר, או שהמחיר שאמר הלוקח לתת קרוב לדמי צמד, (20) אין כאן אלא מכירת צמד ולא מכירת בקר.

הדמים חולקים ואומרים: אין הבקר בכלל המכר, אף על פי ששילם לו דמים מרובים, כי אין הדמים ששילם לו, ראייה על המקח, (21) ובגמרא מפרש לפלוגתייהו.

גמרא:

תני רב תחליפא בר מערבא ברייתא קמיה דרבי אבהו: מכר את הקרון מכר את הפרדות.

אמר ליה רבי אבהו: והא אנו מכר את הקרון

הצמד. וכן הביא הרמ"א [רכ ח].

19. כתב הריטב"א: יש אומרים דדוקא נקט רבי יהודה סך זה, שהוא יותר מכדי שהדעת טועה, דאילו בכדי שהדעת טועה, אין הדמים ראייה, ונראין דבריו. והרשב"א הביא בשם הראב"ד דאם התוספת בכדי ביטול מקח הרי הדמים מודיעים, ראה שם.

20. כתב הרשב"ם [עח א ד"ה בכדי]: צמד בקר שוה פרוטה.

21. והרי זה כמוכר חפץ בדמים מרובים שנתאנה הלוקח; המקח בטל ויחזרו המעות ללוקח והצמד למוכר. אי נמי, במתנה ביקש ליתן לו את מותר המעות — כך מבואר בגמרא.

18. א. כתב רשב"ם: בבא דמכר את הבקר לא מכר את הצמד דברי הכל היא, אלא דפליגי רבי יהודה ורבנן בפירוש דהך מילתא, דלרבי יהודה זימנין מכר זימנין לא מכר, ולרבנן לעולם לא מכר. [לכאורה לא שייך במכר בקר "דמים מודיעים" שמכר גם צמד, דהא צמד אינו שוה אלא פרוטה, וכוונת רשב"ם לבבא דמכר את הצמד מכר את הבקר. (ויש לעיין אם אפשר לפרש כך גם על רישא בקרון ופרדות.)]. וראה עוד ברבינו יונה [ונמוקי יוסף] אמאי הוצרכו חכמים לחלוק בסיפא, הא תנא רישא דמכר צמד לא מכר בקר.

ב. כתב ב"שלטי הגבורים": דוקא בסתמא דאיכא למימר לשחיטה זבניה, אבל אם פירש לרדיא — חרישה, מכר את הבקר מכר את

לא מכר את הפרדות תנן? ותיקשי על דברי הברייתא האומרת: מכר את הפרדות!?

והמשנה מדברת כאשר אינם אדוקים בו, על כן אין הפרדות בכלל המכר.

אמר, שאל, ליה רב תחליפא: איסמיה? האם אסיר ברייתא זו מתוך הברייתות השנויות בידי, כי משובשת היא, היות והיא סותרת את המשנה?

שנינו במשנה: מכר את הצמד — לא מכר את הבקר, מכר את הבקר — לא מכר את הצמד. רבי יהודה אומר: הדמים מודיעין כו' וחכמים אומרים אין הדמים ראייה.

אמר ליה רבי אבהו: לא תסיר את הברייתא הזאת, אלא תיתרגם מתניתך, יש לך לפרש את הברייתא שבידך, בפרדות שאדוקין בו, בקרון, שבשעת המכירה היו הפרדות קשורות בקרון, לפיכך — הכל מכר.⁽²²⁾

ודנה הגמרא: היכי דמי, באיזה אופן נחלקו רבי יהודה וחכמים?

אילימא [אם נאמר]: מדובר במקום דקרו לצימדא — צימדא בלבד, ואין קוראים לצמד "בקר". וכן קוראים הם לבקר, "בקר"

בקרן ופרדות היות ולעולם אינם נקראים בשם אחד ואילו לענין אדוקין בו כתב בנמוקי יוסף: כיון דאיכא דמים יתירים אף על גב שאין נקראין בשם אחד הוא הדין צמד ובקר וכו'.

ב. הנה הטור כתב [רכ ג] דמכר פרדות לא מכר קרון אפילו באדוקים בו. ובטעם הדבר כתב ה"בית יוסף": אין הקרון נגזר אחרי שם פרדות. וכן משמע ברבינו יונה שפרדות נגזרות אחרי הקרון כי באדוקין הם נקראים בשמו, אך ב"פרישה" כתב בטעם הדבר שאפשר להשתמש בפרדות בלא קרון וכן הוא במאירי.

ג. עוד כתב רבינו יונה: מכר צמד לא מכר בקר, במקום שאין קורין לצמד בקר, אפילו באדוקין בו, כי אין הצמד נחשב לגבי בקר לכלול הבקר בכלל העול. וכן דעת הרשב"ם. אמנם הר"י מיגאש והרמב"ן כתבו שהוא הדין לצמד ובקר בזמן שאדוקין בו.

ולא נתפרשה דעת רבינו יונה והרשב"ם במכר בקר אם מכר צמד באדוקין בו. [אלא שהטעמים שכתב רבינו יונה שייכים גם כאן].

ד. כתבו הראשונים: דוקא במכר אנו אומרים: מכר קרון לא מכר פרדות, אבל בשכירות הכל בכלל, ואפילו אינם אדוקים, דאין דרך לשכור

22. א. כתב רבינו יונה: ואף על גב דלא קרי לפרדות קרון במסתמא, קרון ותשמישתיה זבין ליה, כיון שהפרדות צריכות לקרון [הקרון זקוק לפרדות] והם אדוקין בו. אי נמי כשהפרדות אדוקין בקרון דרך בני אדם לכלול הפרדות בשם קרון ולקצר בלשון. [אם כן, אין הלשון סותרת לדבריו].

לפי דברי רבינו יונה מסתבר שאין צורך להודעת דמים בכדי להחשיב את הפרדות בכלל מכירת הקרון [ובפשטו מיירי דוקא באופן שיודעים הם שהקרון והפרדות אדוקין זה לזה]. ובריטב"א כתב: באדוקים בו — פירוש, דהשתא ודאי הוה ליה כתנור וכיריים ומכתשת הקבועה שהם טפלים לבית [כדלעיל סה א במשנה וברשב"ם], ודין הוא שיהיו מכורין עמו בלא טעמא שהדמים ראייה.

אבל יש אומרים, דהכי קאמר דכיון דאדוקין בו יהיו הדמים ראייה. ואינו נכון, דמה שאינו בכלל הלשון אין הדמים ראייה אף על פי שהוא בתוך הדבר המכור, כדמוכח בכוליה פירקין. [וראה לעיל הערה 15 שלדעת הריטב"א סובר רבי יהודה הדמים מודיעים גם לענין קרון ופרדות. ובנמוקי יוסף כתב דאין דמים מודיעים

בלבד, ואין קוראים לבקר "צמד".

מה מקום ספק יש כאן, ובמה נחלקו רבי יהודה וחכמים?!

הלא פשיטא הוא שאם אמר לו: צמד אני מוכר לך — צימדא זבין ליה, כמו שאמר, אבל בקר, לא זבין ליה, שהרי אין בני אדם קוראים לבקר בשם צמד.

ואם כן, מדוע אמר רבי יהודה שאם נתן לו דמים מרובים, כדמי בקר, גם הבקר בכלל המכר, והרי "צמד" מכר ואין בקר קרוי "צמד"?!

ואלא, אם תאמר, במשנה מדובר במקום דקרו ליה נמי לבקר צימדא, כל בני המקום קוראים לבקר בשם "צמד".

אם כן, פשיטא דכוליה, בין צמד בין בקר, זבין ליה, ומדוע אמרו חכמים: אין הדמים רביה?!?

כי כאשר כל בני המקום קוראים גם לבקר "צמד", וגם הדמים מודיעים, (23) מוטל על המוכר לגלות את דעתו, אם אכן כוונתו למכור את העול בלבד, והיות שהוא שתק ולא פירש, שמע מינה: כוונתו היתה למכור את הכל.

ומפרשין: לא צריכא להשמיענו את דין המשנה, אלא באתרא דקרו ליה לצימדא: "צימדא", ולבקר קוראים: "בקר", ואיכא נמי דקרו ליה לבקר: "צימדא". (24)

ועתה מסופקים אנו באדם זה, אם הוא מן הקוראים לבקר "צמד", או לא?

רבי יהודה סבר: הדמים מודיעין, אם נתן לו דמי בקר, הדמים מודיעים שהוא מן הקוראים לבקר "צמד", ובקר מכר לו עם הצמד.

ורבנן סברי: אין הדמים רביה, כיון שיש

עגלה מאחד ופרדות מאחר.

23. בפשוטו, בין כאשר מדברים על הצמד בלבד אומרים "צמד", ובין כאשר מדברים על בקר עם צמד אומרים "צמד", על כן כתב רשב"ם שהדמים מודיעים אם כוונתו כך או כך. וכן דעת רבינו יונה, הריטב"א ונמוקי יוסף.

אך מדברי המהרש"א משתמע שאין בני אדם קוראים צמד אלא לצמד עם בקר ולא לצמד לחוד [ועל כן כאשר נתן לו דמי צמד בלבד הוי "מקח טעות"] וכן נראה מתוך דברי הרשב"ם שכתב דכמו בסוגיין כן איתא לעיל סא ב, ראה שם בפירוש רשב"ם. [ובתוספות שם מפרש ריב"ם כמו הרשב"ם שם, אך ר"י חולק ולדבריו יש לפרש כאן כמו שכתבנו לעיל, וכן הוא בריטב"א שם וכאן. והגר"א רכ יא כתב

שהרשב"ם (צב א, עז ב) סובר כדעת ר"י בתוספות] ולהלן צב א כתב רשב"ם שכל בני העיר קוראים לבקר "צמד" ולפעמים הם קוראים לבקר "בקר".

24. לשון הגמרא משמע שכל בני המקום קוראים לצמד — "צמד" וקוראים לבקר — "בקר", ויש ביניהם שגם לבקר קוראים "צמד". אך ברשב"ם גרס: באתרא דאיכא דקרו ליה לצמד צמד ולבקר בקר, ואיכא דקרו נמי לבקר צמד.

ועל פי דברי מהרש"א [בהערה לעיל] יש לפרש שיש הקוראים לצמד "צמד" ואינם קוראים לבקר "צמד", ויש הקוראים לבקר "צמד" ואותם אנשים אינם קוראים לצמד לחוד "צמד" [אלא שם אחר יש לו כדי להבדיל בינו

קוראים לבקר "בקר", ולא קוראים לו "צמד", ומן הספק, שמא הוא מאותם שאינם קוראים לבקר "צמד", מפסיד הלוקח, כי מעמידים ממון על חזקתו ויד הלוקח על התחונה.

אבל כאשר כל⁽²⁵⁾ בני העיר קוראים לבקר "צמד", פשיטא לנו שאדם זה רגיל לקרוא גם לבקר בשם "צמד", ואם נתן דמים מרובים — את הכל מכר לו.

א. נאמר בתורה [ויקרא כה יד]: "וכי תמכרו ממכר לעמיתך, או קנה מיד עמיתך, אל תונו איש את אחיו". וקיימא לן [בבא מציעא נ ב]: אם שיעור האונאה הוא פחות משתות [שישית] — נקנה המקח ואינו צריך להחזיר את האונאה; כאשר האונאה יתירה על שתות — המקח בטל, והמוכר מחזיר את המעות והלוקח מחזיר את החפץ; באונאה ששיעורה שתות, המקח קיים ועל המאנה להחזיר למתאנה את דמי אונאתו.

ב. צמד אינו שוה אלא מעט. ואם מכר לו

צמד במאתים זוז, הרי זו "אונאה יתירה על שתות".

ותמהינן: לדברי חכמים, אי אין הדמים ראייה שכוונתו לבקר, ליהוי ביטול מקח [יתבטל המקח], יחזיר המוכר את מעותיו ויטול צמדו, כדין כל אונאה שהיא יתר משתות?!?

הסוגיא מתפרשת כאן על פי פירושו של טו-א הרשב"ם.⁽¹⁾

וכי תימא: ביטול מקח לרבנן לית להו, חכמים אינם סוברים שהמקח בטל כאשר יש בו אונאה יותר משתות.

מכל מקום, בודאי מודים הם, שעליו להחזיר את דמי אונאתו. ויקשה לשון המשנה, האומרת מכר את הצמד לא מכר את הבקר, ומשמע שמכירת הצמד מכירה גמורה היא — הצמד ללוקח והדמים למוכר.⁽²⁾ ומדוע לא נחייבנו לכל הפחות להחזיר את דמי אונאתו?!?

לבין צמד בקר.]

ובתוספות [צב א ד"ה וליחזין הביאו דיש גורסים: באתרא דרובא קרו ליה לצמד צמד ולבקר בקר, ואיכא [כלומר מיעוט] דקרו נמי לבקר צמד.

25. רשב"ם. משמע, אם רק הרוב קוראים לבקר צמד — אין הדמים ראייה. ובטור [רכ ו] הביא שיטת רמ"ה שאם הרוב קוראים לבקר צמד, הרי זה קנה את הבקר כיון דאיכא רובא והודעת דמים, ורק באופן שהרוב קוראים לבקר בקר ולא צמד — אין הדמים מודיעים, וכן במחצה על מחצה. [ובמאירי כתב דאולינן בתר רובא ולא הזכיר ענין הודעת הדמים, וראה עוד ברשב"ם

צב א ד"ה וליחזי, במהרש"א בסוגיין ולעיל סא ב ובביאור הגר"א רכ יא.]
כתב הרמ"א [רכ ח]: אם כל בני אדם קורין לצמד בקר [כלומר לבקר כולם קוראים "צמד"] ולצמד לבד מפרשים צמד לבד — אפילו בלא הודעת דמים הכל מכור.

1. להלן בהערות יובאו עוד ביאורים בסוגיא.

2. רשב"ם. [ולא נתפרש ההכרח בזה; כי יש לומר: מכירת הצמד מכירה היא בדמים הראויים לו, ושאר הדמים אכן חוזרים. ואין לפרש: כשם שאליבא דרבי יהודה, כשאין הדמים ראייה — הרי מכירת הצמד